

YHDENVERTAISUUS KUNTOUTUKSEN TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMANA

Kuntoutuksen päämääränä on edistää toimintakykyä ja mahdollistaa henkilön mielekäs osallistuminen elämän eri alueilla, kotona, koulussa, työssä, harrastuksissa ja muissa toimintaympäristöissä. Tämän päämäärän saavuttamiseksi tarvitaan tutkittua tietoa erilaisten kuntoutuspalveluiden ja -muotojen vaikuttavuudesta, vaikutusmekanismeista sekä implementaatiosta. Tiedon tulee olla sovellettavissa erilaisiin konteksteihin ja erilaisille kuntoutuspalveluiden käyttäjille.

Moninaistuvassa yhteiskunnassamme tärkeänä näkökulmana kuntoutuksen tutkimuksessa tulisi olla yhdenvertaisuus. Se on määriteltävä tilaksi, jossa ihmiset eivät ole tarkasteltavan tavoitteen tai toiminnan suhteen keskenään eriarvoisessa asemassa ilman hyväksyttävää perustetta (vrt. THL 2019). Kuntoutuksen kentällä korostetaan asiakkaan tarpeiden tunnistamista ja tarpeisiin vastaavia, riittäviä kuntoutuspalveluita, mikä käytännössä usein tarkoittaa yksilöllisiä ratkaisuja ja positiivista erityiskohtelua. Tämä vastaa pitkälti tosiasiallisen yhdenvertaisuuden tavoitetta eli yhdenvertaisuutta, joka toteutuu lopputulosten suhteen kaikille, erilaisista lähtökohdista ja mahdollisuuksista riippumatta (vrt. THL 2019).

Miten kuntoutuksen tutkimukseen voisi nivoa yhdenvertaisuuden näkökulmaa? Implementaatiotutkijat Baumann ja Cabassa (2020) konkretisoivat, miten yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden kysymyksiä on mahdollista nivoa implementaatiotutkimukseen. Ensinnäkin haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tulisi olla fokuksessa jo tutkimuksen toteuttamisen esimetreillä ja implementaatiotutkimuksen toteuttamista tulisi laajentaa erilaisiin yhteisöihin. Toisena suositeltavana käytäntönä on käyttäjälähtöisten ja osallistavien lähestymistapojen hyödyntäminen kehitettäessä interventioita yhteisöissä. Kolmantena huomioon otettavana seikkana on yhdenvertaisuutta edistävien implementointistrategioiden valinta ja samalla sen mielessä pitäminen, että strategioiden tuloksellinen käyttäminen erilaisissa yhteisöissä voi vaatia esimerkiksi erityistä kulttuurista osaamista. Kun vaikuttavaksi osoitettuja interventioita implementoidaan, on usein tarpeen mukauttaa interventioita niin, että niitä on mahdollista toteuttaa erilaisissa konteksteissa. Tähän liittyykin neljäs

yhdenvertaisuutta edistävä tutkimuksen piirre: vaadittavia, kontekstispesifejä intervention mukautuksia ja niiden vaikutuksia on arvioitava systemaattisesti. Lopuksi implementoinnin tuloksia on tarkasteltava yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Tarvitaan tutkimuksia, joissa selvitetään, mitkä tekijät ja mekanismit mahdollisesti tuottavat eriarvoistavia implementoinnin tuloksia.

Mielestäni nämä elementit ovat sovellettavissa kuntoutuksen tutkimukseen. Samalla ne tuovat näkyväksi sen, että kuntoutuksen alalla tarvitaan erilaisiin kysymyksiin vastaavaa, erilaisilla tutkimusasetelmilla toteutettavaa, moniäänistä tutkimusta. Lukiessani tämän Kuntoutus-lehden artikkeleita tunnistin, että myös näissä artikkeleissa yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden kysymykset ovat läsnä. Artikkeleita yhdistävänä piirteenä tällä kertaa on myös niiden niivoutuminen tavalla tai toisella työelämään tai työkyvyn tukemiseen. Samalla ne tuovat esille kuntoutuksen tutkimuksen monimuotoisuuden samankin aihepiirin sisällä.

Tieteellisessä artikkelissaan Elina Lotta, Sanna Korpela ja Hilla Nordquist tutkivat psykososiaalisen tuen lähteitä, tarpeita ja esteitä pelastusalalla posttraumatyöpajaan osallistuneiden pelastuslaitosten työntekijöiden kokemana. He tulevat siihen päätelmään, että pelastusalalla tulisi lisätä tietoisuutta työn mielenterveysvaikutuksista ja edistää kulttuuria, jossa mielenterveyden huomioon ottaminen on sallivampaa. Lisäksi he peräänkuuluttavat systemaattisten psykososiaalisen tuen toimintamallien kehittämistä. Toinen tieteellinen artikkeli kohdentuu Työkykyohjelmaan (2019–2023), jossa kehitettiin osatyökykyisille työttömille työllistymistä tukevia työkyvyn tuen palveluja sosiaali- ja terveyskeskuksiin. Mirka Vuorenon, Kirsi Unkilan, Laura Hakumäen, Joonas Poutasen ja Pirjo Juvonen-Postin toteuttama tutkimus osoitti, että työkyvyn tuki -toimintaan osallistuneiden henkilöiden työllistymiseen ja ammatilliseen kuntoutukseen liittyvät tavoitteet eivät näy riittäväällä tavalla asiakirjoissa, eivätkä ammatillisen kuntoutuksen suunnitelmat ole tarkkoja ja konkreettisia. Tutkimuksessa tunnistettiin työelämään osallistumisen estäviä ja edistäviä tekijöitä. Tutkijat kannustavat pohtimaan asiakkaiden kanssa, mihin kuntoutumisen rakenteellisiin ja sosiaalisiin esteisiin on mahdollista vaikuttaa.

Katsaukset ja analyysit -osaston artikkelissa Mikko Henriksson, Kirsi Unkila, Maria Hirvonen ja Nina Nevala tarkastelevat ammatillaisten monialaisen yhteistyön osaamisen kehittymistä Työkyvyn tuki -koulutuksen aikana. Koulutukseen osallistujat arvioivat oman ymmärryksensä ja osaamisensa palvelujärjestelmästä sekä työkyvyn tuen keinoista lisääntyneen, minkä he kokivat voivan vaikuttaa välillisesti osatyökykyisten työllistymiseen. Tutkijat tuovat esille koulutusten antina myös uudenlaisten yhteistyöverkostojen rakentumisen. Toisessa tämän osaston artikkelissa Katja Kokkinen, Maaret Rutanen ja Tiia Luotojoki tarttuvat ajatuksiin herättävään aiheeseen: voiko digipelaamisen avulla tukea NEET-nuorten ja nuorten aikuisten hyvinvointia? Pelaten duuniin! -hyvinvointivalmennuksen todettiin valmennukseen osallistuneiden nuorten kokemusten perusteella olevan hyvä startti ja suunnannäyttäjä hyvinvoinnin edistämiseen. Tutkijat

korostavat, että digipelaamisen ongelmakeskeisen puheen tulisi saada rinnalleen näkökulman pelaamisesta tavoitteellisena toimintana, joka voi sitouttaa hyvinvointia tukevaan toimintaan.

Koulutusesittelyssä avataan Monelle - moniammatillinen yhteistyö kuntoutuksessa, hoidossa ja opetuksessa -opintopaksoa, joka on suunnattu puheterapian, fysioterapian, toimintaterapian, psykologian, lääketieteen, hammaslääketieteen, hoitotyön, sosiaalityön sekä sosionomi- ja luokanopettajakoulutuksen perustutkinto-opiskelijoille. Opintopakso on kehitetty neljän eri korkeakoulun välisenä yhteistyönä. Kirjoittajat esittävät käytännönläheiset suositukset moniammatillisen yhteistyön opintopaksojen järjestämisestä ja arvioinnista. Erityistä mielenkiintoa itsessäni herättivät kirjoituksessa kuvatut monipuoliset arvioinnin muodot sekä suositus arvioinnista, jossa korostetaan arvioinnin toteuttamista kaikkia toimijoita osallistaen, dynaamisesti ja moniulotteisesti opintopaksojen eri vaiheissa.

Toivon antoisia lukuhetkiä ja innostavaa kevättä!

Maarit Karhula

päätoimittaja

toimintaterapeutti, TtT, erikoistutkija, Kela

Lähteet

Baumann AA, Cabassa LJ (2020) Reframing implementation science to address inequities in healthcare delivery. BMC Health Serv Res 20, 190.

<https://doi.org/10.1186/s12913-020-4975-3>

THL (2019) Sosiaali- ja terveystieteiden yhdenvertaisuuden käsitteet: Versio 2.0. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.